

В. М. Василенко

До питання про критерії визначення впливу економічної ренти на рівень розвитку регіонів

На основі емпіричних даних, що характеризують міжрегіональні відмінності в економічному розвитку, показано спосіб доведення наукової гіпотези про те, що основою цим відмінностям формують чинники рентоутворення. Для визначення впливу ренти на рівень економічного розвитку регіонів обґрунтована необхідність використання відповідних критеріїв. Як такі критерії запропоновано використовувати вартісні показники (що дозволяють через перевищення деякого середнього або нормованого рівня отримувати підтвердження про її наявність) і часові показники (що дозволяють через виявлення резервів у використанні робочої сили і / або відпрацьованого фонду робочого часу отримувати підтвердження про наявність рентної складової).

Ключові слова: міжрегіональні відмінності, рівень економічного розвитку, рентоутворюючі чинники, критерії впливу.

Постановка проблеми. Посилення міжрегіональних відмінностей в економічному розвитку загострюється проблемою відповідності витрат і результатів життєдіяльності соціуму на різних за своїми масштабами й запасами природних ресурсів (у тому числі й людських) територіях. Це відбувається внаслідок відчутного відходу від цивілізаційних (заснованих на традиціях багатьох поколінь) норм здійснення відтворювальних процесів і крену в бік ліберальних засад. Цивілізаційні норми формувалися під впливом традиційних форм життєдіяльності суспільства впродовж досить тривалого періоду і є по суті своєрідними суспільними стандартами у всіх сферах людських відносин, дотримання яких гарантувало державі відносну стійкість в реалізації інтересів різних верств населення. Основу таких стандартів складала певні співвідношення (пропорції) між можливостями й потребами як окремого представника суспільства або груп населення, так і цілих співтовариств. При цьому вони носили обов'язковий для всіх характер. У традиційному суспільстві такі стандарти забезпечували поєднання окремих потреб індивіда з потребами і можливостями всього суспільства в цілому. Власне такі стандарти в традиційному суспільстві супроводжували індивіда впродовж всього його життя: від народження і до старості. У сучасному розумінні це нагадує зведення певних правил, які формують своєрідну картинку, зібрану з окремих пазлів. Такі норми повною мірою були втілені в основний принцип життя традиційного суспільства: один за всіх і всі за одного.

У ліберальній системі цінностей як таких загальновизнаних і обов'язкових стандартів не існує: тут кожен сам по собі, й умови життєдіяльності людини повністю залежать від її здібностей. Основним орієнтиром є наявність лідерів в тій або іншій сфері суспільних відносин. У ліберальному суспільстві домінує принцип: кожен сам за себе і кожен проти кожного. Конкуренція є визначальною складовою в системі суспільних зв'язків і відносин.

Як наслідок – наростають суперечності між суспільними, колективними, корпоративними, приватними і особистими інтересами щодо вартісної і часової оцінки витрат і результатів на всіх стадіях суспільного виробництва. Суть корпоративних і приватних інтересів полягає в максимізації можливого прибутку, а суть суспільних, колективних і особистих інтересів – у задоволенні потреб. Самоусунення держави і її уповноважених органів від регулювання відповідних пропорцій в цих сферах провокує появу й наростання соціальних конфліктів, які можуть мати непередбачуваний характер.

Аналіз останніх публікацій. Нерівномірність розвитку регіонів найчастіше представлена як об'єктивне явище, обумовлене низкою чинників. У переліку таких чинників можна зустріти, як правило, ті, що лежать на поверхні спостережуваних процесів або явищ. Це й історичні, і соціальні, і культурні, і природні, і кліматичні, і географічні, і демографічні та виробничі чинники. Тобто всі ті, які тією чи іншою мірою здійснюють кількісно вимірюваний вплив на динаміку перебігу економічних процесів [1].

Щоправда, останнім часом усе частіше увагу стали звертати на суто економічні чинники нерівномірного розвитку різних територій. «Нерівномірність розвитку різних територій можна пов'язати з неоднорідністю простору, або так званими чинниками «першої природи»...а також економічними чинниками «другої природи» [2]. При цьому під чинниками «першої природи» розуміють природні і географічні переваги, а під чинниками «другої природи» – економічні переваги (сили дисперсії та агломерації). У той же час існує точка зору, згідно з якою «...диференціація не є наслідком помилкової економічної політики, це неминучий результат ліберальної політики у сфері економіки» [3]. В такому випадку увага звертається на суб'єктивний характер збереження і посилення міжрегіональних економічних нерівностей.

Але і в першому, і в другому випадку причиною нерівностей в економічному розвитку виступає виникнення рентних доходів. Під рентним доходом слід розуміти виникнення додаткового доходу, або надлишку над суспільною ціною виробництва, робочої сили, природних ресурсів [4]. У такому вигляді такий дохід набуває форми економічної ренти.

При цьому можна виділити низку характерних рис економічної ренти.

1. Економічна рента виникає у разі диференційованої продуктивності чинників виробництва (включаючи підприємництво) і наявності бар'єрів на вході в «ланцюжок накопичення вартості» (тобто дефіциту). 2. Економічна рента може виникати не тільки внаслідок природних умов, але і в результаті цілеспрямованих дій, що набуло особливо важливого значення після технологічного підйому, який настав у середині ХІХ ст., і зростання спеціалізованого виробництва після 1970-х рр. 3. У більшості випадків економічна рента має динамічний характер, визначуваний умовами конкуренції. Рента виробника в процесі конкуренції переходить у прибуток споживача. 4. Прагнення до постійного привласнення економічної ренти обумовлює здійснення процесу нововведень, який сприяє динамічному розвитку продуктивних сил в сучасній ринковій економіці» [5, с. 106]. Проте, незважаючи на певні спроби [6], як і раніше, недостатньо уваги

приділяється визначенню впливу економічної ренти не тільки на міжрегіональні відмінності, але й на рівень розвитку регіонів.

Саме відмова від загальноновизнаних норм у суспільному житті породжує посилення міжрегіональних відмінностей в економічному розвитку. На одних територіях переважає мінімізація витрат матеріальних і трудових ресурсів та їх вартісної оцінки (для максимізації можливого прибутку), на інших територіях – максимізація споживання матеріальних ресурсів та їх заниженої вартісної оцінки (для тієї ж максимізації можливого прибутку). І всі ці переміщення відбуваються при недотриманні інституційно встановлених норм. Саме невідповідність витрат і результатів суспільної діяльності породжує виникнення незаробленого доходу. Як наслідок, відбувається не тільки посилення відмінностей в економічному розвитку окремих територій, але й поляризація суспільства за рівнем та якістю життя.

Виділення не вирішеної раніше частини проблеми. Джерело проблеми посилення диференціації в економічному розвитку регіонів ми вбачаємо у виникненні частини незаробленого доходу (на рівні окремих підприємств і деяких категорій населення) через наявність чинників рентоутворення і посилення на цій основі міжрегіональних нерівностей. Ця частина незаробленого доходу за своєю економічною природою є тією ж рентою, яка за своїми розмірами істотним чином впливає на умови життєдіяльності на окремих територіях і держави в цілому.

У зв'язку з цим необхідний дієвий механізм нейтралізації таких відмінностей, при формуванні якого виникає потреба у використанні науково обґрунтованих міри (засобу вимірювання) і критеріїв (підстав для оцінки) для визначення впливу економічної ренти на рівень розвитку регіонів. Оскільки в цьому випадку йдеться про економічні процеси і явища, то як міра виступають вартісні і часові параметри (їх межа, за якою зміна кількості спричинює за собою зміну якості об'єкта і навпаки), а як критерії – вимірники оцінки (ознаки, на підставі яких здійснюється оцінка).

Метою цього матеріалу є доведення наукової гіпотези про те, що розгляд як критеріїв визначення впливу ренти на рівень розвитку територій деяких показників, що найбільшою мірою характеризують міжрегіональні відмінності, дозволяє формалізувати отримання відповідної оцінки. Для формування доказової бази цього матеріалу взято відрізок часу з 2001 р. до 2010 р. Крайнім роком при цьому є 2010 р., за який на дату написання статті були оприлюднені офіційні статистичні дані.

Виклад основного матеріалу. Дотепер сучасним знанням щодо регіону як об'єкта дослідження може виступати парадигма регіону як території, в рамках якої остання (територія) виступає своєрідною ареною, на якій забезпечується і здійснюється поєднання матеріальних і нематеріальних чинників (умов) суспільного виробництва. Ця парадигма сполучає в собі отримані наукові погляди щодо можливих методів дослідження проблем, які стримують поступальний розвиток будь-якої за масштабами території. Серед основних елементів цієї парадигми можна виділити: по-перше, розуміння території як цілісності (частини загальної території держави), як конгломерації (що містить механічне поєднання різнорідних об'єктів і предметів) і як потенціалу (можливостей використання наявних ресурсів);

по-друге, розуміння розвитку території як відтворення її потенціалу, як насичення її економічними об'єктами і зв'язками, як освоєння її за допомогою залучення до суспільного виробництва; по-третє, розуміння того, що названі характеристики регіону можуть бути виміряні за допомогою конкретних статистичних показників (якісних або об'ємних, абсолютних, відносних і середніх величин). Таке конструктивне поєднання дозволяє забезпечувати адекватну оцінку результатів і наслідків економічного і соціального розвитку окремо взятого регіону (території) [7, с. 11].

Рівень розвитку території може бути проілюстрований за допомогою набору деяких показників, що характеризують, з одного боку, використання її економічного потенціалу, з іншого боку, насиченість цієї території елементами продуктивних сил і господарськими зв'язками і відносинами і, з третього боку, освоєністю або використанням її як об'єкта господарювання. Для забезпечення порівнянності відповідних показників вони повинні бути приведені до унормованого вигляду. Така унормованість забезпечується через нормування цих показників у розрахунку на душу населення, що проживає на відповідній території, або у розрахунку на одиницю площі [8]. Оскільки при визначенні рівня розвитку будь-якої за розмірами території може йтися лише про показники, які найточніше характеризують зміну названих параметрів, то в нашому випадку для ілюстрації будуть використані два таких показники, а саме: валова додана вартість і доходи населення.

Вибір як розрахункових саме цих показників пояснюється тим, що в них може бути частина незаробленого доходу (надлишок над суспільною ціною виробництва, робочої сили), яка виступає у формі економічної ренти.

Вимірювання насиченості території регіону матеріальними об'єктами і зв'язками, своєю чергою, може бути забезпечене за допомогою показників, що характеризують використання і нарощування відповідного економічного потенціалу. При цьому спільним знаменником можливих оцінок насичення території економічними об'єктами або зв'язками виступають її розміри. Чим вище результати використання економічного потенціалу регіону, тим більше насиченою є його територія. І навпаки, чим нижче такі показники, тим менш насиченою, а, отже, і розвиненою є його територія.

За інтегральний показник для оцінки зміни насиченості території результатами економічної діяльності може використовуватися показник щільності економічної діяльності, здійснюваної на відповідній території, розрахований як співвідношення виробленого валового регіонального продукту до розмірів території. За цим показником станом на 2010 р. кращими були області: Донецька – 3475,21 млн. грн./кв. км, Дніпропетровська, – 2231,13 млн. грн./кв. км, Харківська, – 1397,07 млн. грн./кв. км, Львівська, – 1283,81 млн. грн./кв. км, Запорізька, – 1219,04 млн. грн./кв. км. Замикали список області: Волинська – 501,09 млн. грн./кв. км, Кіровоградська, – 406,06 млн. грн./кв. км, Житомирська, – 373,39 млн. грн./кв. км, Чернігівська, – 361,50 млн. грн./кв. км, Херсонська, – 316,98 млн. грн./кв. км.

Оцінка динаміки зміни щільності економічної діяльності свідчить про те, що в усіх областях України спостерігається її збільшення. Значною мірою вказаний показник зріс у таких областях, як Дніпропетровська (5,4 разу, або 1818,5 тис. грн./кв. км), Донецька (5,33 разу,

або 2823,21 тис. грн./кв. км), Харківська (5,3 разу, або 1133,66 тис. грн./кв. км), що склали нечисленну групу областей, де зміни щільності економічної діяльності були вищими середніх по країні. У решти областей цей показник був нижче середнього по країні. Меншою мірою зміни щільності економічної діяльності мали місце у Хмельницькій області (4,2 разу або 455,83 тис. грн./кв. км), у Вінницькій області (4,0 разу або 436,94 тис. грн./кв. км), у Житомирській області (3,9 разу, або 278,26 тис. грн./кв. км), у Чернігівській області (3,8 разу, або 265,17 тис. грн./кв. км), в Сумській області (3,5 разу, або 371,68 тис. грн./кв. км). Загальний діапазон динаміки зміни щільності економічної діяльності по Україні склав майже 200%, або понад 1558,0 тис. грн./кв. км [9].

При цьому швидкість виробництва валової доданої вартості в розрахунку на одного зайнятого працівника по цих областях так само не відрізнялася постійністю. У 2002 р. загальний діапазон зміни ланцюгових приростів названого показника склав 102,2–118,3% або 16,1%, а в 2010 р. – 110,0–132,4% або 22,4%. Протягом вказаного періоду часу мінімальна швидкість (ланцюгові індекси) виробництва валової доданої вартості спостерігалася в областях: Сумській (102,2% – в 2002 р.), Івано-Франківській (101,5% – в 2009 р.) Волинській (101,1% – в 2009 р.), Рівненській (100,9% – в 2009 р.), а максимальна – у Волинській (141,4% в 2004 р.), Рівненській (142,7% – в 2003 р.), Херсонській (145,4% – в 2008 р.), Дніпропетровській (146,1% – в 2008 р.) і Хмельницькій (157,8% – в 2003 р.). Більше того, в 2009 р. в окремих областях спостерігалася зниження швидкості виробництва валової доданої вартості: в Запорізькій до 93,2%, у Дніпропетровській до 93,6%, у Луганській до 95,5%, у Донецькій до 97,2%, у Чернівецькій до 99,1%. Виявлена різноманітність у швидкостях виробництва валової доданої вартості, швидше за все, може пояснюватися наявністю і використанням різної структури економіки, що виражається співвідношеннями живої і упредметненої праці. У тих областях, де розміри живої і минулої праці мають значні об'єми, де чисельність працівників і вартість основних засобів істотним чином перевищують аналогічні показники у менш забезпечених областях, якраз і спостерігаються динамічніші процеси [6, с. 59-60].

В цей же час оцінка динаміки щільності доходів населення свідчить про те, що за аналізований період часу спостерігалася її зростання. Найвищі темпи зростання названого показника мали місце в Кіровоградській області (понад 12,1 разу, або 432,97 грн./кв. км), Рівненській області (11,0 разу, або 567,86 грн./кв. км), Луганській області (понад 10,9 разу, або 985,69 грн./кв. км), Тернопільській області (майже 10,9 разу, або 747,90 грн./кв. км), в Житомирській області (понад 10,3 разу, або 458,62 грн./кв. км). Найнижчі темпи зростання щільності доходів населення спостерігалися у Запорізькій області (понад 5,8 разу, або 631,76 грн./кв. км), Волинській області (7,4 разу, або 840,48 грн./кв. км), Автономній Республіці Крим (понад 7,3 разу, або 756,21 грн./кв. км), Харківській області (близько 7,0 разу, або 1031,66 грн./кв. км), в Одеській області (трохи більше 5,7 разу, або 723,12 грн./кв. км). При цьому найбільший приріст щільності доходів населення мав місце у Донецькій області 2244,15 грн./кв. км, або понад 8,8 разу, і в Дніпропетровській області – 1382,66 грн./кв. км, або

понад 7,4 разу. Загальний діапазон динаміки зміни показника щільності доходів населення склав майже 650%, або 1871,14 грн./кв. км [7, с. 35].

Порівняльний аналіз діапазонів зміни базисних темпів приросту валової доданої вартості і доходів населення у розрахунку на одного зайнятого показав, що в другому випадку спостерігалася велика диференціація темпів приросту (16,1–221,1% і 16,3–233,3% відповідно), тобто зростання доходів перевищувало зростання виробництва валової доданої вартості. Це є підтвердженням припущення про те, що в країні домінує політика регулювання розподільних і перерозподільних відносин, яка містить у своїй основі приховану форму рентних відносин.

Наведені показники свідчать про те, що в 2002 р. загальний діапазон зміни ланцюгових темпів приросту доходів населення у розрахунку на одного зайнятого коливався в межах 106,3–122,6%, або 16,3%. При цьому в таких десяти областях, як Волинська, Донецька, Житомирська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Харківська і Хмельницька темпи приросту перевищували середні показники по країні. У 2010 р. цей діапазон скоротився до 120,6–124,8%, або до 4,2%. В той же час кількість областей, де темпи приросту були вищими за середні по країні, збільшилася до сімнадцяти. Це свідчить саме про те, що розподільні і перерозподільні процеси стали основним об'єктом уваги з боку держави. Спроби вирівнювання міжрегіональних відмінностей таким чином, на жаль, не дають очікуваного результату, оскільки масштаби суспільного виробництва не збільшуються з такою ж швидкістю, як його споживання [6, с. 61].

Порівняльний аналіз діапазонів швидкості зміни ланцюгових темпів приросту валової доданої вартості і доходів населення у розрахунку на одного зайнятого показав, що впродовж аналізованого періоду часу діапазон швидкості доходів населення у розрахунку на одного зайнятого скоротився (з 16,3% до 4,2%), у той час коли діапазон швидкості виробництва валової доданої вартості у розрахунку на зайнятого працівника зріс (з 16,1% до 22,4%). Більш того, лише в п'яти областях (Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Луганська і Полтавська) швидкості зміни ланцюгових темпів приросту валової доданої вартості і доходів населення у розрахунку на одного зайнятого співпадали за своєю динамікою, тобто були вище середнього показника по країні. З названих областей лише Дніпропетровська і Полтавська без всяких умовностей можуть бути віднесені до регіонів-донорів, інші – регіони-реципієнти. Ця обставина свідчить не тільки про збільшення міжрегіональних відмінностей в економічному розвитку, але також про те, що ці відмінності намагаються подолати простим перерозподілом вироблюваного сукупного продукту. При цьому не враховуються ні економічні потенціали регіонів, що склалися, ні наявність природних ресурсів на конкретних територіях, ні якісний склад основних засобів і трудових ресурсів в економіці області, тобто саме ті чинники, які за своєю об'єктивною природою можуть виступати як рентоутворюючі [6, с. 61, 63].

У зв'язку з цим загострюється проблема необґрунтованого привласнення можливої рентної складової у вигляді додаткового доходу, який виникає унаслідок сприятливих умов використання основних чинників

виробництва (землі, капіталу, робочої сили). Проте відсутність дієвого інструментарію виділення рентної складової не дозволяє хоч би частково зняти напругу в системі суспільних відносин, всупереч неодноразовим спробам його формування. Виходячи з цього, висунута наукова гіпотеза, згідно з якою запропонований деякий логічний ланцюжок міркувань і висновків щодо виділення рентної складової в міжрегіональних економічних нерівностях, а також алгоритм визначення можливого розміру ренти за одним з основних рентоутворюючих чинників – праці (з використанням вертикально-горизонтального аналізу) [10, с. 30]. При цьому рента представлена як наслідок різного приросту швидкості (прискорення) перебігу економічних процесів.

Як приклад для розрахунку можливої ренти використано показники річної валової доданої вартості і середньорічного доходу у розрахунку на одного зайнятого як у цілому в суспільному виробництві (по Україні в цілому), так і по економіці Донецької області. Середньодушовий дохід може кваліфікуватися як вартість такого чинника виробництва, як праця. Зрозуміло, така кваліфікація має певною мірою умовний характер. Умовність такої кваліфікації полягає в тому, що, по-перше, слід брати до уваги значну кількість можливих носіїв вказаного чинника, і, по-друге, усереднювання результируючих показників можливої його оцінки як рентоутворюючого чинника.

Передбачувана рента може розраховуватися за формулою:

$$P_{\text{рента}} = (|A|_n - |A|_1)^{ВДВ} - (|A|_n - |A|_1)^{\text{Дох}} \quad (1)$$

Наведені у табл. 1 дані дозволяють встановити різницю абсолютних значень одного відсотка темпів приросту річної валової доданої вартості і річного середньодушового доходу.

Отримана різниця абсолютних значень одного відсотка темпів приросту валової доданої вартості і темпів приросту середньодушового доходу підставляється у формулу 1, що дозволяє обчислити річний розмір можливої ренти (за середньодушовим доходом).

Таблиця 1

Зміни річної валової доданої вартості і річного середньодушового доходу

Показники	Рік			
	2001		2010	
	<i>ВДВ</i>	доход	<i>ВДВ</i>	доход
Україна, тис. грн. / люд.	8,75	7,54	49,34	54,33
Донецька область, тис. грн. / люд.	11,0	7,90	58,19	59,76
Приріст (<i>a</i>), тис. грн. / люд.	2,25	0,36	8,85	5,43
Темп приросту ($T_{np}^{баз}$), відс.	25,7	4,8	17,9	10,0
Абсолютне значення одного відсотка приросту ($ A $), тис. грн. / люд.	0,0875	0,0754	0,4934	0,5433
Різниця абсолютних значень одного відсотка темпів приросту ($ A _{2010} - A _{2001}$), тис. грн. / люд.			0,4059	0,4679

$$\begin{aligned} P_{\text{рента}} &= (|A|_{2010} - |A|_{2001})^{\text{ДВ}} - (|A|_{2010} - |A|_{2001})^{\text{Дох}} = \\ &= 0,4059 - 0,4679 = -0,062 \text{ (тис. грн. / люд.)} \end{aligned}$$

Величина передбачуваної ренти (за показником середньодушового доходу) у розрахунку на одного зайнятого працівника в суспільному виробництві дорівнюватиме 0,062 тис. грн. / ос. Знак (–) свідчить про те, що вказана сума залишилася і привласнена населенням (у розрахунку на одного жителя), що проживає на території Донецької області.

Для того, щоб визначити загальну річну суму передбачуваної ренти, необхідно отриману величину (0,062 тис. грн. / ос.) помножити на середню чисельність зайнятих в економіці Донецької області станом на 2010 р.

Тим самим отримані результати емпіричної перевірки висунутої гіпотези про те, що в міжрегіональних економічних нерівностях може міститися рентна складова, знайшли своє аналітичне підтвердження.

Серед інших показників, які можуть використовуватися для визначення рівня економічного розвитку регіонів і в яких може відбиватися рентна складова, можна назвати питому вагу доходів населення (середньої заробітної плати найнятих робітників) у валовій доданій вартості, або питому вагу прибутку у валовій доданій вартості тощо.

Отже, можна стверджувати, що одним із чинників, що впливають на рівень економічного розвитку регіонів, виступає рентоутворююча складова. Причому її вплив відрізняється певною постійністю, що робить її небезпечною для умов розвитку не тільки регіонів, але й країни в цілому.

Виходячи з цього, виникає необхідність у формуванні системи критеріїв виявлення і можливого впливу ренти на рівень економічного розвитку територій (зокрема регіонів). Як відомо, мірою (засобом вимірювання) в економіці виступають вартість і / або час, а критерій є оціночним мірилом, або ознакою, на основі якої формується оцінка якості економічного об'єкта, процесу, тобто вимірником такої оцінки.

Відштовхуючись від цих постулатів, можна запропонувати як критерії визначення впливу ренти на рівень економічного розвитку територій (регіонів) такі оціночні вимірники.

По-перше, такі, що враховують використання вартісних показників та дозволяють через перевищення деякого середнього або нормованого рівня отримувати підтвердження про наявність рентної складової, серед яких можна виділити: рівень рентабельності виробництва продукції, що розраховується як співвідношення отриманого балансового прибутку до всіх понесених витрат; рівень рентабельності праці, що розраховується як співвідношення отриманого балансового прибутку до витрат праці;

Крім того, для цих цілей можуть використовуватися індикатори перевищення приросту швидкості зміни окремого показника над середньою або нормованою його величиною, які підтверджують наявність рентної складової. Серед них можна виділити: темпи приросту валової доданої вартості; темпи приросту середньої заробітної плати; темпи приросту середньодушових доходів.

По-друге, часові показники, що дозволяють через виявлення резервів у використанні робочої сили або відпрацьованого фонду робочого часу отримувати підтвердження про наявність рентної складової, серед яких

можна виділити: рівень зайнятості населення (економічно активного або в працездатному віці); рівень використання фонду робочого часу.

Висновки і пропозиції. Таким чином, отримані результати емпіричної перевірки висунутої наукової гіпотези про те, що в основі міжрегіональних відмінностей в економічному розвитку, а відповідно і в рівнях економічного розвитку регіонів може лежати рентна складова, дозволяють з високим ступенем упевненості затверджувати про її правомірність. Для нейтралізації впливу чинників рентоутворення на економічні процеси і явища в масштабах окремих територій необхідний адекватний механізм, в якому повинні знайти своє віддзеркалення як засоби їх вимірювання (міра), так і підстави для їх оцінки (критерії). Як міра можуть використовуватися вартісні і часові вимірники, а як критерії – відповідні показники (індикатори). Використання запропонованого інструментарію дозволить не тільки кількісно виміряти, але і впритул підійти до нейтралізації впливу чинників рентоутворення на рівень економічного розвитку окремих територій (регіонів). Отримана таким чином кількісна оцінка рентоутворюючої складової економічного розвитку дозволить не тільки урівноважити пропорції (співвідношення) у витратах і результатах на різних територіях, але й разом з нею забезпечити необхідні умови для ефективного використання основних елементів продуктивних сил (чинників виробництва) у масштабах усієї держави.

Список використаних джерел

1. Киндзерский Ю. Риски межрегиональной дифференциации в Украине и возможности их устранения / Ю. Киндзерский // Общество и экономика. – 2011. – № 1. – С. 66-88.
2. Мишура А. В. Ресурсная рента и межрегиональное неравенство в России / А. В. Мишура // ЭКО. – 2011. – № 4. – С. 155–167.
3. Минакир П. А. Мнимые и реальные диспропорции экономического пространства / П. А. Минакир // Пространственная экономика. – 2008. – № 4. – С. 5–18.
4. Глазьев С. Рента – неиспользованный резерв роста / С. Глазьев. – Режим доступа : // <http://spkurdyumov.narod.ru/Glazev110.htm>.
5. Латков А. В. Статусно-административная квазирента в современной рыночной экономике / А. В. Латков // Экономика и управление. – 2006. – № 3 (24). – С. 106–110.
6. Василенко В. Н. Аналитическая оценка ренты как источника межрегиональных различий в экономическом развитии / В. Н. Василенко, А. И. Благодарный // Прометей. Регион. сбор. науч. труд. по экономике. – 2012. – № 2(38). – С. 55–64.
7. Диагностика развития регионов: виды, подходы, приемы : монография / [Василенко В. Н., Благодарный А. И., Бойченко Э. Б. и др.]; под науч. ред. В. Н. Василенко. – Донецк : Юго-Восток, 2012. – 558 с.
8. Василенко В. Н. Методология экономической диагностики регионов / В. Н. Василенко // Экономика Украины. – 2008. – № 9. – С. 4–17.
9. Василенко В. Н. О некоторых результатах экономической диагностики развития регионов / В. Н. Василенко // Экономика Украины. – 2013. – № 1. – С. 12–25.

10. Василенко В. Н. Выделение рентной составляющей в межрегиональных экономических неравенствах / В. Н. Василенко // Прометей. Регион. сбор. науч. труд. по экономике. – 2013. – № 1(40). – С. 26–31.

Василенко В. Н. К вопросу о критериях определения влияния экономической ренты на уровень развития регионов.

На основе эмпирических данных, характеризующих межрегиональные различия в экономическом развитии, показан способ доказательства научной гипотезы о том, что основу этим различиям формируют рентообразующие факторы. Для определения влияния ренты на уровень экономического развития регионов обоснована необходимость использования соответствующих критериев. В качестве таких критериев предложено использовать стоимостные показатели (позволяющие через превышение некоторого среднего или нормированного уровня получать подтверждение о ее наличии) и временные показатели (позволяющие через выявление резервов в использовании рабочей силы и/или отработанного фонда рабочего времени получать подтверждение о наличии рентной составляющей).

Ключевые слова: межрегиональные различия, уровень экономического развития, рентообразующие факторы, критерии влияния.

Vasylenko V. M. On the Issue about the Criteria of Determination of Influencing of Economic Rent on the Level of Development of Regions.

On the basis of empiric information which characterize differences between regions in economic development, the method of proof of scientific hypothesis is shown that basis to these differences are formed by rent forming factors. For determination of influencing of rent on the level of economic development of regions necessity of the use of the proper criteria is substantiated. As such criteria is suggested to use cost indicators (that allow through exceeding of some middle or normalized level to get confirmation about its presence) and time indicators (that allow through the identification of reserves in the use of labour force and/or worked fund of working hours to get confirmation about the presence of the rent constituent).

Key words: differences between regions, level of economic development, rent-forming factors, criteria of influencing.

Надійшло 17.10.2013 р.